

## על פעולתי הספרותית

הדברים הניתנים בזה נכתבו מתוך רצון לדון את פעולתי הספרותית לכף זכות. לא אעמוד על המניעים האנוכיים שהביאו לפעולה הזאת ועל צדדים שליליים שבה. מן המניעים החיוביים אעמוד בעיקר על שאיפתי לשדות-ראייה רחבים, ועל בריחתי מן המוסכם המקובל על הבריות שהוא לעתים קרובות נטול ערך.

\*

החויית-רגשי והשיטתי-לוגי עשויים להשלים זה את זה באדם שהאמיתי בשיטתי-לוגי מושך אותו, אך הוא אינו משתעבד לו, ואפילו לא לאסתטי שבו.

\*

קשה היה לי להיות כפוף למסגרת, אם-כי ידעתי שאין לוותר עליה. המסגרת חשובה לאדם, אבל היא עלולה לצמצם את הראייה ולהכביד על הנשימה. משום כך חייבתי את המסגרת וגם הסתייגתי ממנה.

\*

חלו שינויים בהשקפותי, עברתי משלב לשלב, אבל המשותף לכל השלבים הוא שבכולם ברחתי מן הפראזה ומן הצמצום; שלא נמשכתי אחרי המקובל על לב הבריות, אלא השתדלתי לבדוק את הדברים לגופם, ושאפתי להחזיק במהותי, בבעל הערך, בכולל ומקיף עולם ומלואו ונפש ומלואה.

\*

טוב להיות מעורב עם הבריות, אבל הרבה פעמים נשקפת לאדם הסכנה להיבטל ברוב של הבריות ולקבל השקפות שהן נטולות ערך. מלאכותיות והעמדת-פנים שהן מעלות בחברה המצויה, אינן מקדמות את האדם השואף

למהותי. ראיתי שמן ההכרח הוא לי לחיות בתוך החברה ומחוצה לה כאחת, להיות מעורב עם הבריות ולהישמר מפני ההשתעבדות לדעת הבריות.

\*

לא התמסרתי למדעי־היהדות אף־על־פי שהייתי קרוב אליהם, משום שה־מחקר במקצועות אלה הוא לרוב טכני, ואם תמצי לומר בלשי, ולא רוחני־נפשי. העוסקים בהם אינם שמים לב לשאלות אם הדברים העיקריים הכתובים בתורה על בריאת העולם על־ידי אלוהים, על האדם שנברא בצלם אלוהים ועל מתן התורה מאת אלוהים הם נכונים או אינם נכונים, ואם הם נכונים מה משמעותם בימינו, וכיצד הם מתיישבים עם הידוע והמשוער במדעים. שאלות אלו העסיקו, כידוע, את הרמב"ם בשעתו, והוא ניסה לפתור אותן בהתאם לאמיתות שהיו בימיו. כיום נוצרה סיטואציה אחרת במדע ובחיים, ועל כן שומה עלינו לדון שוב בשאלות אלו בהתאם לשינויים שחלו.

\*

לא הסכמתי לאלה שדחו את בקורת המקרא, כי יש דברים בבקורת המקרא שהם נכונים, ומאידך גיסא לא הקדשתי את עצמי לבקורת המקרא ולצד ההיסטורי או הפילולוגי או הספרותי של המקרא בכלל, ביודעי שצדדים אלה הם טפלים לתוכן העיקרי של המקרא.

\*

מצאתי עניין בסוציאליזם שגבר בעיר וינה (שבה גרתי) אחרי מלחמת העולם הראשונה, אך לא יכולתי להשתעבד לאידיאולוגיה הסוציאליסטית, כי חשתי בה צמצום, שאין באידיאולוגיה זאת כדי לפרנס את האדם מבחינה רוחנית. מלבד זה נוכחתי שחסידיה רחוקים מאד מבדיקת דברים לגופם.

רגישותי להבחנה בין בעל ערך לבין נטול ערך גרמה לי קשיים מרובים. לא מעטים הם האנשים הנוטים לדחות אדם המנסה להיות נאמן לעצמו ולא רק להשתלב יפה בחברה, ומסיבה זו הגעתי לפרקים עד דיוטה

תחתונה מבחינה חברתית וכלכלית. רגישות זאת גרמה לי גם למאבקים ביני לבין עצמי, כי היו בי דברים שבהם לא היה לבי שלם עמדי.

\*

נולדתי בשנת 1901 בקודרינצה, עיירה קטנה בגליציה המזרחית על גבול פודוליה הרוסית. בית הורי היה מלא ספרים: מפרשי המקרא המסורתיים, תלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים, שאלות ותשובות וספרי יראים, ספרי קבלה וחסידות ופילוסופיה יהודית של ימי הביניים. כל הספרים היו בלשון הקודש, לא היו שם ספרים בשפות לועזיות וגם לא ספרי השכלה עבריים.

התחלתי לכתוב בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה, בהיותי כבן תשע או עשר. כתבתי בירורים שיטתיים של סוגיות הלכתיות וגם תרזוי שירה, הכל בלשון הקודש ובסגנון של ספרותנו הישנה. לא ידעתי שיש נושאים אחרים ושיש סגנון אחר. בזמן מלחמת העולם הראשונה כתבתי על המלחמה ועל שאלת היהודים, הכל בסגנון הישן. אחרי המלחמה למדתי לימודים כלליים: גרמנית, לטינית, מתמטיקה וכו'. באתי לעיר וינה, למדתי ולימדתי שם עד שנת 1938. בוונה כתבתי (בגרמנית) על נושאים מתחום הלוגיקה ותורת ההכרה. כתבתי גם מאמרים בעברית מודרנית (מקצתם הופיעו ב"גליונות" שהוציא יצחק למדן). השתייכתי לחוג של פילוסופים אַמפיריסטים או פוזיטיביסטים שבראשו עמד מוריץ שליך. יחד עם זה עסקתי באנתולוגיה ובתרבות של המזרח הרחוק, וגם לימדתי תלמוד (ואחר-כך גם תנ"ך) בפדגוגיון העברי מיסודו של פרופ' היות. בתחילה הפרדתי בין השקפת עולם מדעית לבין דתיות שבתוויה ושבאורח-חיים, ואחר-כך התחלתי לחפש דרכים לאינטגרציה של הדתיות בהשקפת עולם מקיפה שתכלול את המדעי ואת החווייתי גם יחד.

את הרצאותיו של מוריץ שליך שמעתי החל בסמסטר החורף של שנת 1925 (והנושא היה אז פילוסופיה של המתמטיקה), ומאז עד יום מותו (1936) עמדנו בקשר הדוק. מלבד דברים שכתבתי בגרמנית, רוב הפרקים שבספרי "העל-אנושי באנושי" (תל-אביב תשכ"ג) ומקצת המאמרים שפיר-סמתי ב"גליונות", נכתבו בהשפעתו של שליך.

הסביבה שבה חונכתי וממנה באתי היתה, כאמור, תלמודית. אבותי ומורי לימדו אותי לרדת לעומקה של סוגיה תלמודית ולבחון את יסודותיה בלי משוא-פנים, ויתכן שמשום כך מצאתי עניין רב בגישתו הבקורתית של שליך לבעיות מדעיות ופילוסופיות. מאידך גיסא היתה הסביבה שבה חונכתי ספוגה לבביות חסידית והתקבלה על לבי הדגשתו של שליך את השמחה ואת טוב-הלב בתורת המוסר. (חלקתי עליו באתיקה בהדגישי את הערך "שמחה של מצוה").

דמותו של שליך, דמות של הוגה בעל חריפות ובהירות לוגית, שהיו בו יחד עם זאת ילדות וחום נפש, חיה בתודעתי עד היום הזה. עוד בהיותי סטודנט צעיר טיילנו יחד ושוחחנו שעות רבות, והערותיו ותנועותיו ומראה-פניו שמורים בלבי. בהשפעתו של שליך כתבתי (בגרמנית) את ספרי "אקדמות לדקדוק בקורתית". את הספר הזה הוציא שליך בסידרה "כתבים לתפיסת עולם מדעית". ספרי השני "תורת-לשון בקורתית" לא יצא לאור וכתב-היד אבד בשנת 1938, כשאוסטריה נעשתה חלק ממדינת הנאצים.

\*

עלייתי לארץ בשנת 1938 היתה לי בחינת שיבה לבית הורים. מכאן ואילך כתבתי רק בעברית, ולעתים שבתני גם לארון הספרים של אבא וחיברתי "אוצר התלמוד" ו"מבוא לתלמוד" ו"פרקי חסידות" ועוד.

\*

בתחילת שנות החמישים נמצאו בין תלמידי בבית הספר הריאלי בחיפה צעירים וצעירות שביקשו לעשות את התורה שקיבלו ממני למציאות חיה, והקימו אחר-כך נקודת התיישבות ביודפת אשר בגליל. נסיון זה הגביר את פעולתי החינוכית והספרותית. חשתי כאילו גולדתי מחדש, שיש טעם בכול ושכדאי לעמול בחיים. מכוח זה חיברתי את הספרים: "ממדע לאמונה", "שבילים בחינוך הדור", "מבוא לתנ"ך" ועוד. אינני מסוגל להיות מנהיג, לא הייתי אלא בבחינת אה מבוגר המשתתף במפעל של אחריו הצעירים.

## על פעולתי הספרותית / 223

\*

בשנים האחרונות אני מקדיש את זמני לביסוסם של ערכים, אנושיים ויהודיים, להקנות להם תוקף הכרתי, שישמשו נקודות-מוצא למחנכים בפעולתם התינוכית.